REPERELE STRUCTURII MITULUI ÎN CONCEPȚIA LUI VASILE PÂRVAN

PETRU DUNCA

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

Centrul Universitar Nord Baia Mare

duncapetru01@yahoo.com

CLAUDIU HOLDIȘ

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca

Centrul Universitar Nord Baia Mare

holdisclaudiu@yahoo.com

Title: „The Structure of the Zamolxian Myth in the Concept of Vasile Pârvan”

Abstract: The aim of this study is to analyze the structure of the Zamolxian myth and the implications that follow from the perspective of historian and philosopher Vasile Pârvan. Zamolxe, the god and the King of the Geto-Dacians, are in the center of his doctrine the thesis that man is a whole of two essential elements: sphere and soul. As Socrates also points out in the Charmide Dialogue, the great importance is the state in which the soul is found, which prevails in front of the body. Moreover, the state of the soul undoubtedly determines the state of the body after. The soul in relation to the body of the flesh, prone to suicide, is the very essence of the essence, because “everyone here starts from the soul.” The asprime of life does not prevent the Getae from believing in immortal eternity, in another world encountering Zalmoxe. For Eliade, Zamolxis is a “daimon or a theos,” which reveals a doctrine that “depends on the ontological regime of post mortem existence.” Zamolxis is not from the beginning a supernatural being, he appears in a “religious history of eschatological type”, the coordinates of which are occult and epiphany. In the center of this doctrine is placed the idea of the immortality of the soul.

Keywords: *Zamolxian myth; immortal eternity; ontological regime; eschatological type; daimon;*

Introducere

O personalitate marcantă a poporului român, cercetător neobosit în cadrul unuia dintre cele mai importante domenii ale istoriei, arheologia, cu largi orientări și în ceea ce privește filosofia istoriei, Vasile Pârvan, se dovedește a fi un clasicist dar și un modern deopotrivă. Reflecțiile sale filosofice au lăsat urme adânci în cercetarea obiectului istoriei. Prin lucrările sale de o semnificativă și esențială importanță

privind etnogeneza românilor a reușit să surprindă și creioneze într-un mod amplu conștiința de sine a poporului român. Este un savant cu o natură complexă, un intelectual deschizător de noi drumuri, un formator și îndrumător neobosit al unor generații întregi. Este istoric, eseist, istoriosof, este cel care a contribuit din plin la maturizarea culturii românești și la integrarea ei în circuitul universal¹. În lucrarea sa „Getica”, aduce noi valențe filosofico istorice, remarcându-se între altele, nuanțarea interpretării mitului lui Zamolxe, marele zeu geto-dac.

Mitul lui Zamolxe, zeul carpatic al nemuririi geto-dace

Mai mulți autori antici vorbesc despre înclinația spre filosofie, dar și înspre alte științe a poporului daco-get. Clemens din Alexandria, Origene, Iordanes, sunt cei care fac referire în lucrările lor la preocupările de căpetenie ale geto-dacilor². Mai mult Dio Chrysostomos, bun cunoscător al lumii geto-dace, arăta că aceștia sunt superiori barbarilor și aproape egali ai grecilor³. Astfel, se poate observa din start o anumită disponibilitate metafizică, dacă ne raportăm la modul acestora de a fi în lume. În diverse lucrări de filosofie, concepute imediat după primul război mondial, referirile la filosofia geto-dacă nu lipsesc. De asemenea, întâlnim sintagme potrivit cărora, noi românii suntem urmașii geto-dacilor, adică a unui popor metafizician⁴. Istoriografului, istoricului care se ocupă de domeniul spiritualității geto-dace, îi va fi necesară o anumită abordare, din care reiese de departe o anumită reinterpretare a „disjunției mythos-logos”, considerate a fi „prea rigidă”⁵. Disjunția respectivă se va transforma într-un adevărat sistem de referință, constituindu-se într-o adevărată piatră de hotar, consideră Hegel, a apariției „gândului ca gând”, a explicitului filosofic⁶. La început logosul își va găsi arealul ideativ în mit, aceasta însemnând religia ca atare. Iubitorul de mituri este cel care întrupează pe pre filozof⁷. Perioada aceasta a începuturilor, este una care se va afla sub scrutarea atentă a lui Pârvan. Lucrurile nu sunt simple deloc, adesea ele se află sub imperiul adecvării la conținut, al înțelegerii și explicației. Potrivit lui Pârvan, cultura lumii daco-gete este una superioară, cu nimic mai prejos decât cele ale mai înaintatelor popoare europene. În afara statului roman „celții și daco-geții constituiau cele două popoare importante și, în același timp, popoarele care atinseseră în dezvoltarea lor materială, spiritual și social-politică un înalt nivel”⁸. Așadar, nu personalitatea lui Zalmoxe sau a lui Deceneu oferă postura de „a-i considera pe daco-geții superiori

¹ Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan filosof al istoriei*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 9.

² Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, Editura Albatros, 1986, p. 321.

³ *Ibidem*.

⁴ Marin Ștefănescu, *Filosofia românească*, București, Editura Casa Școalelor, 1922, p. 40; vezi și Ion Pogorilovski, „Introducere în sapiența Zamolxiană”, în *Studii de istorie a filozofiei românești*, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 11

⁵ Ion Pogorilovski, „Introducere în sapiența Zamolxiană”, în *Studii de istorie a filozofiei românești*, Editura Academiei Române, București, 2007, pp. 11-12.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Alexandru Surdu, *Confluențe cultural-filosofice*, București, Editura Paideia, 2002, pp. 8-9.

⁸ Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*, București, Editura Enciclopedică Română, 1975, pp. 424-423.

celorlalte popoare în ceea ce privește gândirea”, ci „cultura și civilizația lor”⁹. De altfel, romanii, nu au fost niciodată interesați de cucerirea unor popoare aflate într-un stadiu de primitivitate, acestea neputând recepta la anumite standarde, cultura și civilizația latină, atât de necesare procesului de romanizare.

În dialogul „Charmides”, Socrate afirma că întâlnirea cu un „ucenic al lui Zamolxes”, a avut drept rezultat relevarea unei uniuni complexe trup-suflet. Mai mult, din respectivul dialog, rezultă că există o adevărată comuniune între gândirea lui Socrate și cea a lui Zamolxe. Să nu uităm că în respectivul dialog, obiectul central al cercetării este tocmai înțelepciunea. Referirile se fac în jurul leacului pentru durerea de cap a lui Charmides, căruia nu-i putuseră oferi nici un remediu medicii greci. Aici, în cadrul dialogului, Socrate scoate în evidență existența unui doctor trac, acesta fiind în mod clar ucenicul sau discipolul lui Zalmoxes. Întâmplarea relatată de Platon este potrivită secolului al V-lea, când scria filozoful. O primă remarcă ar fi aceea în care, în această perioadă de timp, ar fi putut să existe adepți ai lui Zalmoxe. Socrate a dobândit „leacul” de la medicul trac, acesta fiind un coleg de oștire, un alt soldat. Este știut faptul că, Socrate a luptat în bătăliile de la Potidea, Amfipolis și Delium. În unul dintre aceste locuri, Socrate ar fi întâlnit pe acest doctor trac, de la care ar fi învățat ceea ce doctorii greci tratau cu neglijență. „Știința socială a integralismului nu doar corporal, ci a integralismului trup-suflet, terapeutica zamolxiană apare, așadar, definitiv pătrunsă de o finalitate specifică: ea bate principial dincolo de preocuparea pentru cele trupești (scopul prin excelență al medicinei hipocratice) – și abia că astfel proiectată, poate reveni, cu optimă eficiență, asupra problemelor trupului. Înțelesul existenței individuale comportă o alta considerare, nu strânsă între limite fatale de timp, ci semnificativ deschisă, parcă umilind uzuala acceptiune profană a *duratei vieții*. Tema cu încărcătură emoțională a *speranței de viață* e absorbită și ea, ca simplu rudiment, în zamolxiana speranță a nemuririi; după cum și ideea vindecării omului desfide optica obișnuită, reformulându-se în alt plan, ca deziderat al posibilei mântuirii umane; fiorul thanatic, încercat dintotdeauna de om, își transfigurează el însuși datele, iluminându-se: moartea nu mai e capăt, ci pasaj către o nouă condiție de existență”¹⁰. Doctorul trac, atestă faptul că, Zalmoxis face parte din grupul de înțelepți respectați în toată lumea greacă. Pârvan intuind acest lucru, regăsind tradiția tocmai în dialogul „Charmides”, va demonstra în mod clar că, ionienii venind aici în secolul al VII - lea, în țările Pontului Euxin, vor găsi o civilizație veche, cu înțelesuri adânci, drept pentru care, „au dat minunării lor forma admirativă a solidarității intelectuale a Nordului barbar cu Sudul elenic”¹¹. Din lumea tracă, învățăturile lui Zalmoxis ajung în întreaga lume greacă. Platon nu era străin de învățăturile lui Zalmoxe, regele sau daimonul, care își înstăpânise „înțelepciunea” dincolo de Insula Leuce și Pontul Euxin¹². Interpretarea zamolxismului prin platonism, nu are sorți de izbândă, unii cercetători români socotind dialogul cu pricina un document literar, insuficient pentru stabilirea

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Ion Pogorilovschi, „Ispite comparatiste în filozofie. Zalmoxis – Socrate/Platon”, în *Revista de filozofie*, LII, 5-6, București, 2005, p. 969.

¹¹ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 131.

¹² Al. Busuioceanu, *Zamolxis sau mitul dacic în istoria și legende spaniole*, București, Editura Meridiane, 1985, p. 34.

adevărului istoric. Ce-i drept opinia aceasta nu este contemporană cu Pârvan¹³. Cu toate acestea, în dialogul „Charmides”, există unele similitudini, cel puțin interesante cu elementele relevate de doctrina zamolxiană. Astfel, într-o primă fază, îl vedem pe Socrate, care se întoarce viu și nevătămat din bătălie, iar în a doua fază, același Socrate va fi inițiat în zamolxism la Potideea¹⁴. Și în alte dialoguri, Socrate va vorbi despre nemurirea sufletului și indestructibilitatea acestuia, dar aici „zamolxismul îl interesează pe atenian nu întrucât afirma și el, principiul nemuririi ca dat condiției umane, ci întrucât Zamolxis și medicii săi posibilizează antropologic nemurirea, ei deținând, literalmente, meșteșugul de a te face nemuritor”¹⁵. În altă ordine de idei, „grație referirii la Zamolxis, nemurirea e abordată în cheia unei practici formatoare, în absolut, a ființei, perspectiva de maxim interes pentru militantismul moral și proiectul uman al lui Socrate”¹⁶. Să nu uităm că Socrate va fi condamnat la moarte și „avea față de pragul thanatic al existenței o înțelegere de mare distincție relevată atât de Platon, cât și de Xenofon”¹⁷. Asemănător thraco-geților, Socrate, va avea o atitudine liniștită și senină în fața morții. Credința aceasta în nemurire, a fost avansată în toată Grecia, atât de Thales, cât și de Pythagora, „considerent pentru care, încă din Antichitate (dupa cum am vazut), misterioasa învațătură a străinului Zamolxis s-a căutat să fie deslușită prin alinierea Getului la aceștia; tratare din exterior, aproximativă, nenuanțată a cazului. Abia conceptul de *posibilizare a nemuririi* devine adecvatul revelator de conținut al specificității sapienței geto-dacice în problematica morții”¹⁸. „Posibilizarea nemuririi, în schimb, – în termenii lui Platon: *meșteșugul de a te face nemuritor* – pare a semnala mai ales o știință (fie ea și știința sacră) vădit conform cuprinderii sale în înțelesul antic al filosofiei ca râvna pentru înțelepciune, râvna ce adăpostea, sincretic, și medicina, cu finalitatea ei vindecatoare. Ideea nemuririi posibile (convertibilă în realitate, prin asumarea ei conștientă în planul acțiunii umane) poartă marca unei problematizări efectiv filosofice, pe care Socrate o surprinde”¹⁹. „Credința nemuririi comportă o notă contemplativă, oarecum de pasivitate umană: te cuprinzi în ea prin simpla subscriere psihomentală la un asemenea orizont asertoric. Cu deosebire, teza posibilizării nemuririi cere deliberare, explicație, demers, comportă un pronunțat dinamism; te plasezi, energic, ca om, în curentul creat prin deschiderea universalului în tine – sau, dacă nu, reversul: ratarea șansei de a fi, ștergerea în neantul indefinibil”²⁰.

Structura mitului

Principalul izvor generator de prețioase informații aparține lui Herodot, bine cunoscut de Pârvan. Potrivit lui Herodot, ale cărui informații sunt culese de la

¹³ Silviu Sanie, *Din istoria culturii și religiei geto-dacice*, Iași, Editura Universității Al. I. Cuza, 1999, pp. 275-276.

¹⁴ Ion Pogorilovschi, *Ispite comparatiste în filozofie. Zamolxis – Socrate/Platon*, în *Revista de filozofie*, LII, 5-6, București, 2005, p. 966.

¹⁵ *Ibidem*, p. 967.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 968.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 969.

grecii din Hellespont și Pont, „acest Zalmoxis, fiind om (ca toți oamenii), ar fi trait în robie la Samos, ca sclav al lui Pitagora, fiul lui Mnesarchos. Apoi, câștigându-și libertatea, ar fi dobândit avere multă și, dobândind avere, s-a întors bogat printre ai lui. Cum tracii duceau o viață de sărăcie cruntă și erau lipsiți de învățătură, Zalmoxis acesta, care cunoscuse felul de viață ionian și moravuri mai alese decât cele din Tracia, ca unul ce trăise printre eleni și mai ales alături de omul cel mai înțelept al Eladei, lângă Pitagora, a pus să i se clădească o sală de primire unde-i găzduia și ospăta pe cetățenii de frunte; în timpul ospetelor îi învăța, că nici el, nici oaspeții lui și nici urmașii acestora în veac nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, trăind de-a pururea, vor avea parte de toate bunătățile. În timpul când își ospăta oaspeții și le cuvânta astfel, puse să i se facă o locuință sub pământ. Când locuința îi fu gata, se făcu nevăzut din mijlocul tracilor, coborând în adâncul încăperilor subpământene, unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de părere de rău după el și-l jeluiră ca pe un mort. În al patrulea an se ivi iarăși în fața tracilor și îi făcu Zalmoxis să creadă în toate spusele lui”²¹. Părintele istoriei, a creionat unele detalii despre zeul carpatic al nemuririi, despre Zalmoxe, drept pentru care, textul său, „a făcut o mare impresie în lumea antică”, de la propriii săi contemporani, „până la ultimii neo – pitagoricieni și neo – platonicieni”²². Pârvan, folosindu-se de informațiile respective va arăta că, la originea acestei legende stau grecii, care negăsind nici o explicație cu privire la înalta concepție a geto-dacilor cu privire la nemurire „i-au proclamat” pe aceștia „adepti ai filozofiei idealiste și mistice a lui Phytagoras”²³. Astfel, „pentru ajungerea la Geți a acestei filozofii religioase din sud și pentru răspândirea ei în Geția, ei au născocit povestea principelui și apoi regelui și în sfârșit zeului Zamolxis, sclav și discipol al lui Pythagoras la Samos, iar apoi rege și zeu la Geți, pe care i-a reformat în sensul învățaturii idealiste a maestrului său”²⁴. În altă parte același Pârvan accentuează idea că acest „henotheism idealist face pe Greci să caute explicații pentru prezența lui la niște barbari, fie în filozofia lui Pythagoras, fie în filozofia religioasă egipteană. (...) Zalmoxis e explicat în chip << euhemerist >> (să nu se uite că << euhemerismul >> nu începe la greci abia în 300 a. Chr. cu Euhemeros, ci e o boală mult mai veche a spiritului grecesc și începe cu însăși filozofia raționalistă în secolul al VI – lea) ca o simplă personalitate istorică, care pentru ași impune reformele sociale și etice la poporul respectiv, s-a înconjurat de mister și și-a atribuit calități divine”²⁵. Pe aceeași linie va merge Eliade ceva mai târziu, fiind de părere că grecii din Hellespont și Pont, au inclus respectiva doctrină a lui Zalmoxis în pitagoreism, mai ales că interpretatio greaca „permitea un număr mare de omologări cu zeii sau eroii greci”²⁶. Intuind caracterul mistic al cultului, Herodot se oprește cu informațiile aici, dar este convins de „anterioritatea daimonului get”²⁷. Marea sală unde Zalmoxis îi primea pe oamenii de vază și le

²¹ Herodot, *Istории*, București, Editura Universitar Press, 1998, p. 45.

²² Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genchis-Han*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 32.

²³ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 130.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 269.

²⁶ Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genchis-Han*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 32.

²⁷ *Ibidem*.

releva învățăturile sale, aducea aminte de cea în care, Pythagora făcea același lucru la Crotona. Este evidentă existența unor camere unde se consumau banchete sau rituri secrete. Potrivit apoi unei legende, care nu s-a păstrat în întregime, la rândul său Pythagora se va retrage într-o astfel de locuință subterană. La cererea lui Pythagora, mama sa scrie o scrisoare pe care el o învață pe de rost. După șapte ani, același Pythagora, apare în cadrul adunării poporului și citește scrisoarea fără să rupă sigiliul. Toată lumea crede că el a coborât în infern. Pythagora nu face altceva decât să impună doctrina metempsihozei²⁸. Conform lui Eliade, coborârea în grotă are un caracter inițiativ. Chiar Pythagora, conform unui biograf al său, ar fi fost coborât în peștera Idei, pentru a fi inițiat în Misterele lui Zeus din Insula Creta. În lumea din jurul Mediteranei, ocultarea și epifania sunt fenomene răspândite. Grota sau în cazul nostru locuința subterană reprezintă o „imago mundi, un univers în miniatură” aici fiind o altă lume „mai complexă, pentru că încorporează multiple moduri de existență (zei, demoni, sufletele morților, etc.), și deci e plină de bucurii și nenumărate virtualități²⁹”. Zalmoxis este, concluzionând: „a) un Daimon sau un theos care revelează o doctrină escatologică și întemeiază un cult inițiativ de care depinde regimul ontologic al existenței post-mortem; b) cu alte cuvinte, Zalmoxis, nu este o ființă supranaturală de tip cosmic sau instituțional, considerat a se afla acolo de la începutul tradiției, ca alți zei traci de care vorbește Herodot, *Ares*, *Dionysos*, *Artemis* sau *Hera*; Zalmoxis își face apariția într-o istorie religioasă, care îl precede, el inaugurează o nouă epocă de tip escatologic; c) *revelația* pe care el o aduce geților este comunicată prin intermediul unui scenariu mitico-ritual foarte cunoscut al *morții*(ocultarea) și al *reîntoarcerii pe pământ* (epifania), scenariu folosit de personaje diverse, urmărind întemeierea unei noi ere sau instaurarea unui cult escatologic; d) ideea centrală a mesajului lui Zalmoxis se referă la supraviețuirea sau imortalitatea sufletului; e) dar pentru că reîntoarcerea lui Zalmoxis în carne și oase nu constituie o *probă a imortalității* sufletului, acest episod pare să reflecte un ritual care ne este necunoscut³⁰. Vechii greci sunt cei care au introdus sintagma „zeilor personali”, reliefând chipuri cu adevărat personalizate puterilor necunoscute de dincolo. Apoi, mai sunt poeții și filosofi, înzestrați a vedea dincolo de lumea aceasta³¹.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 39.

³⁰ *Ibidem*, pp. 39-40.

³¹ Jean-Pierre Vernan, *Mit și gândire în Grecia Antică*, traducere de Mihai Gramatopol, București, Editura Meridiane, 1995, p. 457; „Asemenea prezicătorului și poetului cu care se confundă încă, înțeleptul se definește la origine ca o făptură excepțională, înzestrată cu darul de a vedea și de a face să se vadă invizibilul. Atunci când filosoful caută să-și precizeze propriul demers, natura activității sale spirituale, obiectul cercetării sale, el utilizează vocabularul religios al sectelor și confreriilor: el se prezintă pe sine ca pe un ales, (...) care beneficiază de o favoare divină. El întreprinde o călătorie mistică în lumea de dincolo, pe o cale ce evocă drumul misterelor, și la capătul căruia el obține, printr-un fel de *epopteia*, acea Viziune ce consacră ultimul grad al inițierii. Părăsind gloata *smintiților*, el intră în cercul restrâns al inițiaților(...). Diverselor grade de inițiere din cadrul misterelor le corespunde, în confreria pitagoreică, ierarhia membrilor săi după stadiul de cunoaștere la care au ajuns”. (*Ibidem* p. 458)

Pârvan sintetizează marile linii de forță ale filozofiei zalmoxiene în nota sa caracteristică: „Sufletul e nemuritor. Trupul e o împiedecare pentru suflet de a se bucura de nemurire: de aceea el nu are nici un preț; poftele lui nu trebuie ascultate; la război, el trebuie jertfit fără părere de rău. Omul nu poate ajunge la nemurire decât curățindu-se de orice fel de patimă; carnea, vinul, femeile sunt o murdărire a sufletului. Mai ales vinul aduce ticăloșirea omului: în numele divinității marele preot al națiunii cere distrugerea viței în întregul regat. Nimic deci din nebunia dionysiacă thraco-phrygică nu e admis ori tolerat la Geți. Oamenii sfinți vor fi la ei asceții, care nu vor să mai știe nici de lume, nici de femei, ci în renunțare la orice bucurie a trupului, se devotează gândului bun despre nemurirea de dincolo de viața trupului. Căci abia prin moarte omul înviază la viață cea veșnică. Zeul e în cer, iar nu pe pământ. El e cerul senin: turburarea firei e adusă de demonii răi ai furtunilor, nourilor, grindinei; de aceea Getul ajută Zeului suprem la liniștirea lumii, trăgând el însuși cu arcul în nourii care ascund și întunecă fața zeului din cer. Și tot de aceea Zeul e adorat pe munții înalți, în singurătatea unde numai vulturii, iară nu oamenii mai pot urca”³². Acestea ar fi informațiile aflate la îndemâna lui Pârvan, adunate în special de la Herodot, dar și de la alți autori antici, precum Strabo sau Poseidonios. Părintele istoriei, Herodot, a avut cele mai multe informații despre epoca la care Pârvan face referire. O analiză critică a informațiilor oferite de Herodot, atrage atenția asupra imortalității, a nemuririi, ilustrativ pentru existent unei protofilozofii zamolxiene. Este evident că, atunci când grecii din Pont și Hellespont, au luat contact cu geto-dacii și au văzut credințele acestora, le-au pus pe seama unor influențe străine. Așa după cum just observa Pârvan, atunci când , „elenul vedea o prea mare accentuare a vieții de după moarte, el dădea în special Egiptului un rol de inspirator: egal dacă pentru grecul Pythagoras, ori pentru barbarii Zalmoxis și Decaeneus”³³.

Problema principiului a fost cea care a stat în centrul preocupărilor filozofilor greci și nu am merge foarte departe dacă am spune că, daco-geții prin Zamolxe nu au fost străini de aceste idei protofilozofice. Aceasta, deoarece Iordanes, autorul antic scria că: „Vezi ce mare placere, ca niște oameni prea viteji, să se îndeletnicească cu doctrinele filozofice, când mai aveau puținel timp liber din războaie”³⁴. Ideea de principiu se construiește în anumite limite, „chiar de la nivelul protofilozofic se profilează interpretările matcă: temeiul ca element al lumii fizice resemnificat metafizic (soluția fiziologistă) și temeiul ca spirit creator, chiar dacă, încă o dată, acesta din urmă este corporal (soluția teologistă)”³⁵. Istoriceste însă „despărțirea între cele două interpretări sau soluții nu este așa de tranșantă pe cât o propune reconstituirea logică, deci esențializantă. Adică nici una, nici cealaltă nu se găsesc în stare pură pentru a putea vorbi chiar dincoace de vârsta protofilozofică de un materialism decis și de un idealism decis”³⁶. Ceva se naște din altceva, iar acest

³² *Ibidem*, pp. 263-265

³³ *Ibidem*, p. 159.

³⁴ Iordanes, *Getica*, București, Ed. George Papu- Lisseanu, 1939, p. 97;

³⁵ Gheorghe Vlăduțescu, *Introducere în istoria filosofiei Orientului Antic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, pp. 17-18.

³⁶ *Ibidem*, p. 18.

altceva produce și el, atunci se poate avansa ideea unui unități destul de complexe. Primii filosofi au pornit de la fizică și cu ajutorul modului inductiv, ei deschid porțile metafizicii. Apa, aerul, focul, toate acestea sunt principii care stau la baza lumii acesteia, în concepțiile diferiților filosofi antici. Limitându-ne la protofilozofia zamolxiană, problema imortalității sufletului, are rădăcini în concepția lui Thales. Într-un anumit sens și până la un punct cei doi merg pe același drum în privința unei anumite concepții filozofice. Atât Thales, cât și Zalmoxe au fost oameni obișnuiți, care au dat dovadă de o gândire originală. Despre Zalmoxe, Herodot afirma că a fost un sclav al lui Pythagora. Acesta este zeificat de către ai săi ulterior, după spusele aceluiași Herodot. Thales afirma că apa este principiul (archè), care stă la baza lumii și o constituie, dar același filozof ar fi identificat cauza mișcării cu sufletul sau viața (psyche). El coroborează această afirmație cu o alta, potrivit căreia, sufletul există în toate lucrurile³⁷. Aristotel în „De Anima”, consemnează toate aceste lucruri, privindu-le cu un ochi critic. În orice caz, pentru a fi archè al lumii acesteia, trebuie să „demonstreze” că ea înglobează în sine, cauza mișcării și a transformării. Potrivit punctului de vedere grec, veșnic, nemuritor este theos sau to theion³⁸. Viața veșnică reprezintă așadar, atributul esențial al divinității, Thales păstrând astfel stilul unui limbaj specific divinităților antropomorfice existente la nivel popular. Prin Zalmoxes și Thales „stă caracteristic semnul calificării începuturilor atitudinalului filosofic uman, prin tipologia specifică a elementelor comune de sapiență, care i-a stăpânit pe cei doi”. „În hotar cu timpul neistoric și confundabili prin algebra memoriei ulterioare, Zalmoxis și Thales, în semnificativa consonanță, definesc dimpreună momentul și timbrul inaugural al filosofiei europene. Privind din alt unghi asocierea comparativă făcută, – Thales din Milet apare ca martorul ce confirmă, prin natura propriei viziuni asupra lumii, calitatea de prim filosof a lui Zalmoxis, calitatea de filosofie în statu nascendi a învățaturii acestuia”³⁹.

Puțini autorii antici, potrivit lui Pârvan, fac distincția între tracii egeeni și tracii danubieni (geto-dacii). Deosebirea este esențială din perspectiva gândirii și a modului de viață, ultimii fiind ferm convinși că, „viața viitoare era în altă lume, iar nu în aceasta, a trupului”⁴⁰. Există unele asemănări între concepția zamolxiană și cea pythagoreică, lucru stabilit din puținele date pe care le avem la dispoziție. Cert este că și una și alta au la bază orfismul⁴¹. Pârvan rămâne pe aceeași linie, când arată că „Orfismul avea, firește, rădăcini thracice, iar Pythagoreismul era adânc influențat de doctrina orhică”⁴². Orfismul a fost întemeiat de miticul Orfeu, originar din Tracia, profetul zeului Dionysos. Acesta ar fi avansat doctrina, potrivit căreia, sufletul și trupul sunt două entități aflate într-o legătură inegală. Sufletul este nemuritor, veșnic, care respire libertatea. El este ținut prizonier,

³⁷ W. K. C. Guthrie, *O istorie a filosofiei grecești*, București, Editura Teora Universitas, 1999, p. 64

³⁸ *Ibidem* p. 66

³⁹ Ion Pogorilovski, *Ispite comparatiste în filozofie, Zalmoxis-Socrate/Platon*, în *Revista de filosofie*, LII, 5-6, București, 2005 pp. 953-971

⁴⁰ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 160.

⁴¹ Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, Editura Albatros, 1986, p. 323.

⁴² Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 271.

încorsetat în această închisoare de carne, oase și sânge. Doar moartea este cea care scoate sufletul nemuritor din prizonieratul acesta lugubru. Sufletul nemuritor, va avea un scurt răgaz pentru a se bucura de libertatea aceasta, pentru că el va fi din nou încarcerat, într-un alt corp, pentru că nașterile au o anumită fluentă, destul de deasă. Sufletul își continuă astfel călătoria în noul corp care îi este dat. Sufletele veșnice și nemuritoare sunt sortite să fie aproape mereu prizoniere, „completând cercul larg al necesității”. Acestor prizonieri aproape veșnici, Orfeu le va trimite vorba sa, asociată cu o rugămintă. Orfeu roagă aceste suflete nemuritoare, să se întoarcă în sânul Zeului și să se contopească cu acesta. Lucrul se poate face, doar printr-o viață ascetică, plină de pietate. Pe tot parcursul ciclului de reîncarnări, cu cât viețile vor fi mai pure și ascetice, cu atât mai bine îi va fi în noul corp-închisoare, și astfel sufletul își va termina mai repede această ascensiune împusă de destin⁴³. Această teorie a metempsihozei, se răspândește repede în Grecia, ea dând naștere anumitor mistere, culte orgiastice, la Eleusis. Pârvan socote, pe bună dreptate că la traci danubieni, nu au putut avea loc astfel de mistere publice sau private, pentru că „nimic nu ne îndreptățește a admite la Geți un cult orgiastic, așa cum e la Thraci. (...) femeile gete, împing pe bărbații lor la cultul și frica de zei, la sărbători și la rugăciuni. (...) Exagerare de comedie : nici chiar în Thracia nu era atâta agitație de derviși, — decum în Getia, unde vedem pe preoții lui Zalmoxis ținând adevărate predici de abstenență puritană”⁴⁴. Concluzionând, Pârvan subliniază inexistența cultelor orgiastice la geto-daci. Orfismul și zamolxismul au în comun doar idea nemuririi sufletului, dar geto-dacii nu au avut, cel puțin din informațiile deținute, împământenită o doctrină completă a metempsihozei. Sufletele se eliberau din prizonieratul trupului și plecau la Zamolxe, care stătea într-un loc asemănător Valhalei germanice. Despre reîncarnări succesive nu poate fi vorba. Protofilozofia zamolxiană nu se va opri doar aici.

Pitagora este primul exponentul filozofic al metempsihozei, instituind o serie de societăți inițiatice pentru propagarea ei. În afară de suflet, preocupările sale se îndreaptă înspre Unitate. Astfel, unitatea reprezintă „principiul tuturor lucrurilor, iar din această unitate provine doimea nedefinită servind ca suport material unității care este cauza. Din unitate și din doimea nedefinită se trag numerele, din numere punctele, din puncte liniile, din linii figurile plane, din figurile plane figurile solide, din figurile solide corpurile sensibile ale căror elemente sunt patru la număr: focul, apa, pământul și aerul. Acestea se transformă și trec pe rând prin toate lucrurile. Astfel se naște din ele Universul însuflit, înzestrat cu rațiune, sferic și cuprinzând la mijloc pământul”⁴⁵. Privitor la suflet, Pitagora ar fi impus „sectei” sale, principiul conform căruia, acesta „se împarte în trei: rațiunea (nous), mintea (phrenes) și pasiunea (thymos). Rațiune și pasiune au și celelalte animale, dar minte numai omul(...). Elementul mental este nemuritor, iar toate celelalte muritoare. (...) vinele, arterele și nervii alcătuiesc legăturile sufletului. Dar, când

⁴³ Albert Dauzat, Jean Dubois, Henri Mitterand, *Nouveau dictionnaire étimologiques et historique*, Paris, Librairie Larousse, 1977, p. 102.

⁴⁴ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 270.

⁴⁵ Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 270.

sufletul prinde vigoare și stă în repaos, concentrat în sinea sa, atunci vorbele și actele devin legăturile sale. Expulzat pe pământ, el rătăcește prin aer, asemănător trupului. Hermes este vistiernicul sufletelor, fiind numit din această cauză *Însoțitorul*, *Portarul* și *Subpământeanul*. Căci el călăuzește sufletele desprinse de trupuri, atât pe uscat cât și pe mare. Pe cele curate le duce în tărâmul cel mai de sus, iar celor impure nu le îngăduie să se apropie între ele, ci sunt legate de către Erinyii cu lanțuri ce nu se pot frânge. Tot văzduhul e plin de suflete, ce se cheamă daimoni sau eroi, care trimit oamenilor visele, semnele de boală și de sănătate⁴⁶. De aici va rezulta probabil și învățătura lui Zamolxe, care îndeamnă pe daci la o viață austeră și cumpătată, Orfeu fiind originar din Tracia.

Platon apare și el ca exponent al metempsihozei. În ultima Carte a „Republicii”, Platon, înfățișează povestea lui Er, fiul lui Armenius, care învie după un anumit timp de la moartea sa și povestește lucrurile pe care le-a văzut. După ce a murit el, împreună cu alții se îndreaptă înspre locul unde se săvârșește judecata. A văzut sufletele care se întorceau din rai și alăturându-se acestora, ajunge într-un alt loc, unde se alegeau vieți noi, atât animale, cât și umane. Astfel, sufletul lui Orfeu, se transforma într-o lebedă. Thamyras devenea o privighetoare, și rând pe rând alte suflete își aflau noua destinație oferită de zei. După acest moment, sufletele vor bea din Lethe și asemenea stelelor care cad, ca niște săgeți extreme de rapide alunecau înspre nașterea lor proprie. Același Platon, este de părere că sufletele se află în număr fix, nașterea nu necesită crearea unui nou suflet, ci transmigația acestuia către un alt corp⁴⁷, în pură legătură cu doctrina metempsihozei.

Mergând mai departe, bazându-se pe informațiile lui Herodot, Pârvan înfățișează un întreg tablou al practicilor religioase ale daco-geților. După călătoria inițiată în lumea subpământeană, Zalmoxe devine zeu, drept pentru care, lui i se vor acorda onorurile cuvenite și mai mult decât atât. Astfel, zeul Zamolxe „e în cer, iar nu pe pământ. El e cerul senin: turburarea firei e adusă de demonii răi ai furtunilor, nourilor, grindinei; de aceea Getul ajută zeului suprem la liniștirea lumii, trăgând el însuși cu arcul în nourii care ascund și întunecă fața zeului din cer. Și tot de aceea zeul e adorat pe munții înalți, în singurătatea unde numai vulturii, iar nu oamenii mai pot urcă. Acolo sus, pierdut de lume, și cercetat numai de rege, ca să-i afle sfatul la caz de primejdie și necazuri, stă marele preot. Templul și locuința lui e acolo într-o peșteră, cum din străvechile timpuri minoice fusese adorat zeul securei duble — Zeul Trăsnetului — într-o peșteră de pe muntele Ida. Marele preot nu se coboară decât rar de tot în lumea oamenilor, când are a da vreo poruncă, pentru curățirea de păcate, când are a face vreo prevestire, ori când are a da învățături. Regele însuși, ca stăpân numai al trupurilor, iar nu și al sufletelor supușilor săi, ascultă cu respect de sfatul marelui preot. Așa stă de departe și de mai pre sus de lume marele preot al Geților, încât el, profetul zeului, e sanctificat el însuș ca zeu. Cu atât mai mult, dacă e nevoie, poate deci fi și regele poporului său. (...) De abia odată la patru ani, națiunea aduce zeului — unul singur și, ca zeu suprem, după cât se pare, fără tovarăș femeiesc — jertfa cea mai înaltă: un om căruia i se ia

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 271-272.

⁴⁷ Platon, *Republica*, București, Editura Teora-Universitas, 1998, pp. 600-620.

viața de carne, spre a i se dărui cea de spirit, întru marea misiune de a purta sus în cer dorințele și rugăciunile națiunii. Și această jertfă e așa de sfințită, încât dacă cel aruncat în vârfurile de lănci nu moare, înseamnă nu că zeul are milă de el și-i lasă viața, ci, dimpotrivă, că-l osândește la moartea eternă a vieții trupului și-l socoate nevrednic de a se arăta înaintea sa a. Ferice de cel ce aruncat în lănci pierde viața trupului, spre a se deșteptă în viața cea vecinică la zeul din cer. Și tot așa, când patria nu mai poate fi apărută, regele și fruntașii seucid, când soțul moare, soția se ucid. Iar a muri moarte de războiu e tot ce poate fi mai fericit pentru un get⁴⁸.

Iată adevărata fire a getului, adevărata spiritualitate a acestuia, dincolo de toate doctrinele filozofilor Eladei. Asprimea vieții nu-i împiedică pe geți să creadă într-o nemurire veșnică, într-o altă lume întâlnindu-se cu Zalmoxe. Pentru Eliade, Zalmoxis este un „daimon sau un theos”, care revelează o doctrină, de care „depinde regimul ontologic al existenței post mortem”⁴⁹. Zalmoxis nu este de la început o ființă supranaturală, el apare într-o „istorie religioasă de tip escatologic”, coordonatele acesteia fiind ocultarea și epifania⁵⁰. În centrul acestei doctrine este plasată ideea nemuririi sufletului, idee care are câteva neclarități, care reies dintr-o informație destul de lapidară. În acest sens se poate preciza că revenirea lui Zalmoxe din grotă printre ai săi, s-a făcut ca ființă cu suflet și corp totodată⁵¹. Același Eliade preluând informațiile autorilor antici, precum Photios, Suidas sau Pomponius Mela, arată că la thraci există trei astfel de credințe privind post-existența sufletului. Prima ar fi aceea potrivit căreia, morții s-ar întoarce printre cei vii. A doua arată că, odată trecut pragul morții, sufletele încep o existentă fericită. Și în sfârșit, a treia arată că, sufletele mor dar, este preferabil să mori decât să trăiești⁵². Geto-dacii credeau cu toții în nemurire, ei nu cunoșteau separarea sufletului de corp și astfel îl întâlneau pe Zalmoxe⁵³. Banchetele ritualice, călătoriile subpământene, cultul înălțimilor, toate sunt extreme de răspândite în antichitatea greacă. Textele lui Herodot conțin unele inexactități, el nefiind totuși în centrul fenomenului pe care îl descrie. El nu s-a aflat nemijlocit acolo, creditul trebuind totuși să-i fie acordat de către Pârvan, cu sens critic.

Episodul sângeros al transmiterii mesagerului reprezintă un punct important al doctrinei zalmoxiene, care relevă că „post-existența preafericită începe după moarte: numai *sufletul*, principiul spiritual, îl întâlnește pe Zalmoxis”⁵⁴. Este imaginea recreării lumii promordiale, unde legătura dintre oameni și zei este extrem de strânsă. Apoi, în urma unui eveniment cu consecințe destul de triste, zeii se vor retrage spre ceruri, iar oamenii se vor vedea puși în imposibilitatea de a

⁴⁸ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 151-155; C. Daicoviciu, *Herodot și pretinsul monoteism al geților*, în *Apulum*, II, 1943-1945; I. I. Russu, *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase*, în A. I. S. C., V, 1944-1948.

⁴⁹ Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genchis-Han*, București, Editura Humanitas, 1995, pp. 39-40.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 40.

⁵¹ *Ibidem*, vezi și Gh. Al. Cazan, *Istoria filosofiei românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1984, p. 17.

⁵² Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genchis-Han*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 41.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 43.

lua legătura cu ei⁵⁵. Trimiterea mesagerului, are legătură cu refacerea unui raport concret între om și Zalmoxe. Oamenii pot lua legătura în mod direct cu zeul lor. Trimiterea mesagerului odată la patru ani, reprezintă perioada în care Zamolxis a stat în respective gotă subpământeană, reprezintă ocultația în sine. Aspectul trimiterii mesagerului, poate fi interpretat și în sensul repetiției simbolice a întemeierii cultului zamolxian⁵⁶. Vasile Pârvan vede în cazul sacrificiului mesagerului o dovadă în plus a originii celeste a lui Zalmoxe. Nu este vorba aici de nici un element chthonian ci doar de unul uranian. Mesagerul nu este suprimat în fundul unei grote sau a unei peșteri, lucru care să dovedească faptul că, raiul daco-geților ar fi pe pământ. El este doar în ceruri! Mesagerul este aruncat în lăncile îndreptate cu vârful în sus doar la lumina zilei, pentru ca probabil, mesajul să ajungă mai repede la zeul de factură uraniană. Scos din grota în care a fost îngropat, Zalmoxe se îndreaptă la lumina soarelui spre sala unde dăduse acele banchete rituale. În accepțiunea filozofico-religioasă, raiul este un palat mitic, situate în înalt, unde bărbații viteji ai geților se vor întâlni și vor trăii în continuare alături de zeul lor.

Putem sublinia un alt aspect, acela al, agentului religios, care „acționează ca reprezentant al unui grup, în numele și din interiorul acestuia. Legătura credinciosului cu zeul implică mereu o mediere socială. Ea nu pune direct în relație doi subiecți personali, ci exprimă raportul care unește un zeu cu un grup uman - o anumită casă, un anumit oraș, un anumit gen de activitate, un anumit loc de pe teritoriu. Izgonit de lângă altarele casnice, exclus din templele orașului său, exilat de pe pământul patriei sale, individul se află rupt de lumea divină. El își pierde atât eul social, cât și esența religioasă; el nu mai reprezintă nimic. Pentru a-și regăsi statutul de om, el va trebui să se prezinte în postură de implorator la alte altare, să se așeze lângă vatra altor case și, integrându-se astfel unor noi grupuri, să restabilească, prin participarea sa la cultul acestora, legăturile sale profunde cu realitatea divină”⁵⁷. Pârvan se întreabă dacă zeul din cer avea un nume. „Grecii credeau că da și i-au zis când Gebeleizis, când Zalmoxis”⁵⁸.

V. Pârvan nu se îndoiește că Zamolxis și Gebeleizis sunt unul și același. Gânditorul român, preluându-l pe Herodot, subliniază că „Geții cred în Zalmoxis, unii însă dintre dânșii îl socot pe acest zeu drept Gebeleizis”⁵⁹. Marele Zeu al geto-dacilor este însoțit de o zeităte feminină, care nu este alta decât Marea Zeiță, protectoarea ogoarelor, a vegetației, a căsătoriei, a Lunii, a vânătorii. Unii cercetători au acordat acestei zeități numele de Bendis⁶⁰. Religia vechii Europe este una în care predomină zeitățile feminine⁶¹, aceasta nefiind altceva decât o continuare a anticei

⁵⁵ *Ibidem*, p. 58.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 59.

⁵⁷ Jean-Pierre Vernan, *Mit și gândire în Grecia Antică*, traducere de Mihai Gramatopol, București, Editura Meridiane, 1995, p. 425.

⁵⁸ Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, pp. 155-158.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Romulus Vulcănescu, *Mitologia română*, București, Editura Minerva, 1967, p. 87.

⁶¹ Marija Gimbutas, *Civilizație Si Cultura - Vestigii Preistorice în Sud-estul European (Civilizația Europei Stravechi)*, traducere de Sorin Paliga, București, Editura Meridiane, 1989, pp. 27-104.

tradiții. Aici avem figurine reprezentând Zeițe-mame, Zeițe ale regenerării, Zeițe ale căsătoriei, etc⁶².

Concluzionând, Pârvan va arăta că Zalmoxe are în centrul doctrine sale teza conform căreia, omul este un întreg alcătuit din două elemente esențiale: trup și suflet. Importanța deosebită are starea în care se găsește sufletul, care primează în fața trupului. Mai mult, starea sufletului determină în mod neîndoielnic starea corpului. Sufletul în raport cu trupul din carne, predispus păcatului, reprezintă esența foarte activă, pentru că „toate de aici pornesc, de la suflet”. Dialogul „Charmides” a lui Platon, reprezintă un sistem de referință, cu toate că, așa cum am arătat, interpretarea zamolxismului printr-un platonism, este un pic forțată. Cu toate acestea Zamolxis cu doctrina sa reprezintă „un punct de plecare pentru filosofia geto-dacilor nu pentru ca așa am vrut noi, ci pentru ca așa a vrut în felul sau Platon”⁶³. Socrate, inițiat în zamolxism, împărtășește forma nemuririi sufletului. „Dar gândul ca sufletul său are o viață veșnică, fără început și fără sfârșit, nu-i trecea cu siguranță prin minte. Platon însuși ne vorbește despre faptul că o asemenea concepție era străină chiar celor care erau în stare să urmărească cu înțelegere investigațiile filosofice. Spre sfârșitul îndelungatei discuții despre cea mai bună formă de stat, Socrate îi pune pe neașteptate lui Glaukon întrebarea: nu-ți este limpede că sufletul nostru este nemuritor, că el nu piere niciodată? Glaukon, ni se relatează, îl privi cu uimire și spuse: nu, într-adevar, lucrul acesta nu-mi este limpede; poti tu oare susține așa ceva? Ideea că sufletul omului ar putea fi veșnic nepieritor li se pare de-a dreptul paradoxală. Dacă mai târziu lucrurile s-au schimbat, nimeni nu a contribuit mai mult la aceasta decât marele gânditor și poet, care a sădit în inima filosofiei ideea teologică despre nemurirea personală, familiarizându-i pe filosofi cu această idee și restituindu-o, mai temeinic argumentată, teologilor (...). Este greu să măsurăm marea contribuție pe care dialogurile lui Platon au adus-o, din momentul în care au fost scrise, la consolidarea, răspândirea și dezvoltarea credinței în nemurire”⁶⁴. Platon ne arată așadar că, Socrate este familiarizat cu doctrina zamolxiană a nemuririi. Bazându-se pe informațiile lui Herodot, istoricul și filozoful roman, plasează zamolxismul alături de pithagorism și orfism. Nemurirea sufletului apare la Thales, Pythagoras și Orfeu. Grecii au fost cei care, văzând această credință în nemurire, dublată probabil de un cult extatic, dobândit doar prin rugăciune, pentru că la geți nu avem orgii rituale asemănătoare misterelor eleusine, au adus în prim-plan, povestea cu Zalmoxis fost sclav al lui Pythagora. Grecii din Pont și Hellespont, nu puteau probabil concepe că acest cult, ar fi existat aici din totdeauna. Există mari similitudini între pythagoreism și orfism, începând cu morala, preocupările științifice și credința în nemurirea sufletului, centrată totuși pe metempsihoză.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Gh. Al. Cazan, *Filosofia românească de la Zalmoxis la Titu Maiorescu*, București, Șansa SRL, 2001, pp. 23- 24.

⁶⁴ Erwin Rohde, *Psyché*, traducere de Mircea Popescu, București, Editura Meridiane, 1985, pp. 353-355.

Toate acestea sunt transmise doar inițiaților, păstrându-se secretul⁶⁵. Unele aspecte sunt surprinse și la geto-daci, până la un punct. De pildă, în phytagoreism, numerele sunt considerate a fi substanța tuturor lucrurilor, drept pentru care adepții se vor îndeletnici cu această știință. Pe lângă aceasta, întâlnim speculația intelectuală și dualitatea suflet-corp. Toate acestea le găsim și la geto-daci. Pârvan arată că o legătură între respectivele doctrine există, dar pe alocuri se întreabă dacă nu cumva în spațial pontic, aceste idei au călăuzit populația de la începuturi. Fără a cădea în extremă, Pârvan arată bazându-se pe informațiile autorilor antici că dacii sunt iubitori de știință și filozofie, iar regele lor, Zamolxis nu este cu nimic mai prejos decât cei greci, ridicând la nivel de principiu protofilosofic idea de nemurire, nu în spațial Eladei, ci în cel Pontic.

Din universul valoric getic, nu lipsesc cumpătarea, lipsa luxului, vitejia, tăria trupului, dar o valoare deosebită o reprezintă libertatea și apărarea ei cu tot sacrificiul. Scenele de pe Columna lui Traian sunt cu adevărat sfâșietoare, înfățișând daci care se sinucid atunci când își văd cetatea, capitala cucerită de armatele romane invadatoare. Moartea nu este altceva decât o trecere într-o altă lume, alături de cei viteji și de cei drepți, unde Zamolxis se transfigurează în stăpânul absolut.

Bibliografie:

Busuioceanu, Al., *Zamolxis sau mitul dacic în istoria si legendele spaniole*, Bucuresti, Editura Meridiane, 1985

Cazan, Gh. Al., *Istoria filosofiei românești*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1984

Cazan, Gh. Al., *Filosofia românească de la Zalmoxis la Titu Maiorescu*, Șansa SRL, Bucuresti, 2001

Crișan, Ion Horațiu, *Spiritualitatea geto-dacilor*, București, Editura Albatros, 1986

Crișan, Ion Horațiu, *Burebista și epoca sa*, București, Editura Enciclopedică Română, 1975

Daicoviciu, Hadrian, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, Editura Dacia, 1972

Dauzat, Albert, Dubois, Jean, Mitterand, Henri, *Nouveau dictionnaire étimologiques et historique*, Paris, Librairie Larousse, 1977

Eliade, Mircea, *De la Zalmoxis la Genchis-Han*, București, Editura Humanitas, 1995

⁶⁵ „Un mister constituie o comunitate, nu socială, ci spirituală, la care participă fiecare de bună-voie în virtutea liberei sale adeziuni și independent de statutul său civic. Misterul se adresează individului ca atare; îi procură un privilegiu religios excepțional, îi dă conștiința unei alegeri care, smulgându-l dintre destinele comune, implică garanția unei soarte mai bune în cealaltă lume. Nu este deci surprinzătoare constatarea că această comuniune cu zeul joacă un rol central în economia cultelor misterelor. Dar simbolismul ce exprimă această comuniune se referă, însă, nu atât la un schimb de afecțiune între doi subiecți sau la o intimitate spirituală, ci la relații cu caracter social și familial ce îl aduc pe inițiat în postura de fiu, de copil adoptiv sau de soț al divinității. Traduc oare, aceste formule, într-un vocabular tradițional, o legătură în realitate pur interioară? Este greu de crezut. Adopțiune, relație filială, unire sexuală cu zeul: aceste teme ne sînt cunoscute din legendele regale” (Jean-Pierre Vernan, *Mit și gândire în Grecia Antică*, traducere de Mihai Gramatopol, București, Editura Meridiane, 1995, pp. 427-428)

Gimbutas, Marija, *Civilizație și Cultura - Vestigii Preistorice în Sud-estul European (Civilizația Europei Stravechi)*, Editura Meridiane, București, 1989

Guthrie, W. K. C., *O istorie a filosofiei grecești*, București, Editura Teora Universitas, 1999

Herodot, *Istoriei*, București, Editura Universitar Press, 1998

Iordanes, *Getica*, București, Ed. George Papu- Lisseanu, 1939

Laertios, Diogene, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, Iași, Editura Polirom, 1997

Pârvan, Vasile, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926

Platon, *Republica*, București, Editura Teora-Universitas, 1998

Pogorilovski, Ion, *Introducere în sapiența Zamolxiană*, în *Studii de istorie a filosofiei românești*, Editura Academiei române, București, 2007

Pogorilovski, Ion, *Ispite comparatiste în filozofie. Zamolxis – Socrate/Platon*, în *Revista de filozofie*, LII, 5-6, București, 2005

Rohde, Erwin, *Psyché*, Editura Meridiane, București, 1985

Russu, I. I., *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase*, în *A. I. S. C.*, V, 1944-1948;

Sanie, Silviu, *Din istoria culturii și religiei geto-dacice*, Iasi, Editura Universității Al. I. Cuza, 1999

Surdu, Alexandru, *Confluențe cultural-filosofice*, București, Editura Paideia, 2002

Ștefănescu, Marin, *Filosofia românească*, București, Editura Casa Școalelor, 1922

Vernan, Jean-Pierre, *Mit și gândire în Grecia Antică*, București, Editura Meridiane, 1995

Vlăduțescu, Gheorghe, *Introducere în istoria filosofiei Orientului Antic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980

Vulcănescu, Romulus, *Mitologia română*, București, Editura Minerva, 1967